

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA**

Aria curriculară Educație socioumanistică

**Curriculum
Disciplină opțională**

pentru clasele a IX-a, a XII-a

**REGIMUL TOTALITAR COMUNIST-
REPRESIUNE ȘI MIȘCAREA DE REZISTENȚĂ**

Chișinău 2024

Aprobat în ședința Consiliului Național pentru Curriculum și Evaluare (proces-verbal nr.32 din 19.01.2024), Ordinul Ministerului Educației și Cercetării nr. 110/2024

Echipa de lucru:

- **Alexandru Postica**, coordonator, președintele Asociației Foștilor Deportați și Deținuți Politici din Republica Moldova, cercetător științific al ICJPS, membru al Consiliului Superior al Magistraturii.
- **Ala Gherman**, profesoară de istorie, grad didactic superior, Instituția Publică Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”, or. Chișinău
- **Silvia Petrovici**, profesoară de istorie, grad didactic superior, Instituția Publică Liceul Teoretic „Ion Creangă”, or. Chișinău
- **Petru Golban**, profesor de istorie, Liceul Teoretic „Lucian Blaga”, mun. Chișinău
- **Ana Bîtcă**, doctor în istorie, profesoară de istorie, grad didactic superior, Instituția Publică Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”, or. Chișinău
- **Ludmila Tihonov**, doctor în istorie, conferențiar universitar, profesoară de istorie, grad didactic superior, Instituția Publică Liceul Teoretic „Alexandru Donici”, satul Persecina, raionul Orhei
- **Liliana Moroșan**, profesoară de istorie, grad didactic superior, Instituția Publică Liceul Teoretic „Liviu Deleanu”, or. Chișinău

Au contribuit:

- Ion Negrei, cercetător științific, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
- Virgiliu Bîrlădeanu, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova;
- Ilie Popa, profesor universitar, Universitatea din Pitești, România, Președinte Filiala Pitești Fundația Culturală Memoria;
- Mihai Tașcă, doctor în drept, cercetător științific coordonator, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice;
- Viorel Bolduma, profesor de istorie, Centrul de Excelență în Construcții, or. Chișinău;
- Cosmin Budeancă, doctor în istorie, profesor universitar, redactor șef Revista Memoria;
- Octavian Țicu, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova;
- Valentin Burlacu, doctor în istorie, conferențiar universitar;
- Silvia Corlăteanu-Granciuc, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova;

- Elena Negru, doctor habilitat în istorie, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova;
- Ion Șișcanu, doctor habilitat în istorie, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova;
- Dorin Popa, profesor de istorie, grad didactic superior, Instituția Publică Liceul Teoretic „Mircea Eliade”, or. Chișinău.

Recenzenți:

1. Anatol Petrencu, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova
2. Nadia Cristea, doctor în istorie, doctor în istorie, profesoară de istorie, grad didactic superior, directoare, Liceul Teoretic „Pro Succes”
3. Pavel Cerbușca, doctor în pedagogie, grad didactic superior, director, Liceul Teoretic Republican „Aristotel”
4. Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova

Cuprins:

I.	Preliminarii.....	5
II.	Concepția curriculumului.....	8
III.	Administrarea disciplinei	9
IV.	Competențe specifice și unități de competență.....	10
V.	Unități de învățare/unități de conținut.....	13
VI.	Repere metodologice predare-învățare-evaluare.....	21
VII.	Bibliografie.....	26

I. Preliminarii

Căderea regimului comunist, destrămarea URSS, proclamarea independenței de stat a Republicii Moldova (27 august 1991), războiul pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a Republicii Moldova (1991-1992), precum și actualul război purtat de Federația Rusă împotriva independenței, suveranității și identității naționale a Ucrainei au generat o serie de procese profunde, deseori contradictorii, în societatea moldovenească. Impactul trecutului totalitar sovietic s-a manifestat și se manifestă în continuare în mod diferit în rândurile unor anumite segmente ale populației de la noi. Condamnarea regimului dictatorial sovietic, îmbrățișarea valorilor democratice, revenirea la valorile naționale și cele general-umane, exprimate, pe bună dreptate, în mod constant și sincer de majoritatea cetățenilor țării noastre, au generat un sentiment de nostalgie, uneori, chiar de repulsie în rândurile unor anumite categorii de populație. Mentalitatea și cotidianul acestora mai sunt alimentate de miturile și simbolurile sovietice, care până nu demult defineau regimul totalitar comunist, criminal și represiv, sângeros și inuman. Or, în spațiul ex-sovietic, inclusiv pe teritoriul actual al Republicii Moldova, practic, nu a existat familie care să nu fi fost atinsă, într-un fel sau altul, de represiunile staliniste și ororile celor două războaie mondiale distrugătoare din toate punctele de vedere. Sistemul de teroare, de control și denunț caracteristic regimului totalitar sovietic a afectat în mod direct sau indirect viața fiecărui individ în parte. Represiunea și suferința aproape generalizată au generat derapaje în comportamentul oamenilor în spațiul public și au cauzat daune sociale de proporții, aceste traume ale societății astăzi trebuie tratate cu multă grijă și competență profesională. Adevărul istoric este cel mai indicat remediu pentru depășirea cataclismelor sociale. Din păcate, într-o societate post-totalitară se mai regăsesc forțe care se opun procesului de asanare socială. Prin promovarea în spațiul public a unor neadevăruri și falsuri istorice, prin utilizarea clișeelelor propagandistice caracteristice regimului sovietic, prin prezentarea excesivă și distorsionată a unor evenimente istorice și fenomene sociale și omiterea premeditată a altora, unele forțe, organizate chiar la nivel politic, încearcă a atribui trecutului sovietic totalitar o imagine imaculată. Această tendință nesănătoasă menține societatea în incertitudine și pune în pericol viitorul ei democratic și prosper. Prin însușirea și asumarea adevărului istoric – obiectiv ce și-l propune disciplina opțională *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență* – vom urmări să convingem societatea, în primul rând generația în creștere, că nimeni niciodată nu este în drept să atenteze la drepturile și libertățile fundamentale ale omului, că nimeni nu poate să pună la îndoială dreptul fiecăruia la o viață demnă într-o societate liberă, prosperă și democratică.

Mai nou, suntem sub lupa unui război hibrid purtat de Federația Rusă împotriva cetățenilor Republicii Moldova, împotriva vectorului de integrare europeană și aliniere la lumea civilizată. Întreaga omenire este îngrijorată de tentativele de resurecție a comunismului. Este cunoscut că nicio ideologie nu a apărut și nici nu poate să dispară spontan. De aceea nu trebuie să nutrim iluzii ca comunismul ca formă de manifestare mentală va dispărea de la sine. Astăzi societatea are stringentă nevoie de o pedagogie a memoriei ca să destrame legendele propagandistice. Particularitățile de vârstă, deficitul de experiență de viață, fac ca tinerii (și nu doar ei) să fie cei mai expuși riscului. Or, se cunoaște că educația formală pe care elevul o obține în școală constituie doar o mică parte a educației generale. Prin urmare, provocarea de bază care apare la moment pentru fiecare cadru didactic este felul cum să-și construiască cu maximă eficacitate procesul educativ, cum să stimuleze interesul față de cunoaștere, astfel, încât fiecărui elev să i se aducă la

cunoștință într-o manieră accesibilă și corectă adevărul istoric, iar acesta, la rândul său, să formeze și să asigure integritatea mintală a adolescentului.

Esența regimului totalitar comunist, violarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în perioada respectivă, problema represiunilor politice, în general, constituie un subiect destul de controversat și dificil, și sensibil în același timp. Constatăm că ideologia comunistă, dar și cei care au aplicat în practică această teorie criminală și inumană nu au beneficiat de o sentință de condamnare de natură penală la nivel internațional. Nu a avut loc procesul PCUS, care alături de poliția secretă (KGB), a fost instituția de bază a regimului totalitar comunist. Faptul necondamnării ideologiei, dar mai cu seamă a practicii distrugătoare de oameni a regimului comunist sovietic întretine în societate o nesiguranță, o situație în care coexistă alături binele și răul, victima și călăul. Nostalgia după timpurile trecute a unor indivizi constituie un impediment în dezvoltarea oricărei societăți. Prin urmare, curricula propusă vine să abordeze un subiect destul de necesar și deosebit de actual.

După cum se menționează în Rezoluția nr. 1096 din 1996 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind „Măsurile de eliminare a moștenirii fostelor sisteme totalitare comuniste”, procesul trebuie să includă o transformare a mentalităților (o transformare a sufletelor și minților) al cărei scop principal ar trebui să fie eliminarea fricii de responsabilitate, cât și eliminarea lipsei de respect pentru diversitate, a naționalismului extremist, a intoleranței, a rasismului și a xenofobiei, care sunt o parte a moștenirii vechilor regimuri totalitare. Toate acestea ar trebui înlocuite de valori democratice, cum ar fi toleranța, respectul pentru diversitate, solidaritatea umană și responsabilitatea fiecărui individ.

Pentru societatea moldovenească deosebit de actuală este și Rezoluția nr. 1481 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la necesitatea condamnării internaționale a crimelor regimurilor comuniste totalitare, text adoptat la 25 ianuarie 2006 (a 5-a Întrunire, Bruxelles). Potrivit punctului 7 al acestei Rezoluții cunoașterea istoriei este una din condițiile evitării unor crime similare în viitor. Mai mult, evaluarea morală și condamnarea crimelor comise joacă un rol important în educarea tinerei generații. Poziția clară a comunității internaționale față de trecut poate fi o referință pentru acțiunile lor viitoare.

Aspirațiile europene ale Republica Moldova necesită a fi reflectate și în programul de studii/oferta educațională a școlii. Din acest considerent, este absolut necesar a propune tinerei generații un model de reconciliere națională și de cultivare a memoriei istorice. Or, reconcilierea poate fi autentică doar în cazul în care ea se bazează pe adevăr și asumare pentru întreaga societate. Fenomenele discriminatorii, inumane, degradante la care a fost supus poporul român, dar și reprezentanții altor etnii din Basarabia trebuie să constituie o lecție însușită de întreaga societate, dar în mod special, de tânăra generație, în vederea evitării unor situații similare. Este imperios a scoate în vileag crimele săvârșite de regimurile totalitare indiferent de culoare politică ori victime. Prin intermediul noii discipline, dar de o potrivă și de celelalte, urmează a fi formați cetățenii de mâine ai Republicii Moldova, activi, toleranți, cu gândire critică și deschidere europeană.

Această misiune urmează să fie îndeplinită de disciplina opțională *Regimul totalitar comunist: represiuni și mișcarea de rezistență*.

La elaborarea acestui document de politici curriculare s-a ținut cont de următoarele acte normative naționale și internaționale:

- Declarația de Independență a Republicii Moldova, semnată la 27 august 1991;
- Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994;
- Codul Educației al Republicii Moldova (Ordin MECC, Nr. 152/2014);

- Cadrul de referință al Curriculumului Național (Ordin MECC, Nr. 432/2017);
- Instrucțiunea privind procesul de selectare și organizare a disciplinelor opționale în învățământul general (Ordin MEC, Nr. 636/2021);
- Recomandările Parlamentului European și ale Consiliului Uniunii Europene privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți (2018);
- Cadrul de Referință al Competențelor pentru Cultură Democratică (2018);
- Rezoluția nr. 1096 din 1996 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind „Măsurile de eliminare a moștenirii fostelor sisteme totalitare comuniste”;
- Rezoluția nr. 1481 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei cu privire la necesitatea condamnării internaționale a crimelor regimurilor comuniste totalitare, 25 ianuarie 2006;
- Decretul Președintelui Republicii Moldova „Cu privire la constituirea Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova”, 14 ianuarie 2010;
- Rezoluția Parlamentului European referitoare la importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei, comemorarea datei de 23 august ca Ziua Europeană în Memoria Victimelor Regimurilor Totalitare, 19 septembrie 2019;
- Decretul Președintelui Republicii Moldova cu privire la declararea zilei de 28 iunie drept Zi de Doliu Național, 14 martie 2021.

Curriculum-ul la disciplina opțională *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență* răspunde imperativului timpului, cerințelor comunității istorice și nevoilor societăți contemporane.

Regimul totalitar comunist manifestat prin teroare și represiune a marcat profund spațiul actual al Republica Moldova. După mai bine de trei decenii de la proclamarea independenței și alegerea căii democratice de dezvoltare a societății, o parte apreciabilă a populației mai rămâne încă ancorată în practici antidemocratice, manifestă atitudini de intoleranță și inegalitate, exprimă sentimente de venerare a călăilor și de desconsiderare a victimelor. În pofida pașilor de apropiere a Republicii Moldova de valorile și normele democratice ale Uniunii Europene și asumării recomandărilor Consiliului Europei cu privire la moștenirea regimurilor totalitare, la capitolul educație istorică și gândire critică mai avem de învățat. Interpretările distorsionate ale istoriei trebuie înlăturate, prezența falsului și neadevărului poate provoca dezbinare și ură, dar, orice societate poate să se dezvolte și să prospere doar în armonie și unitate.

Disciplină opțională *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență* își propune să explice natura politicilor represive, metodele de aplicate asupra populației Republicii Moldova, atât în mod direct cât și indirect, în timpul ocupației sovietice. Disciplina vine să explice în ce condiții și cum s-au realizat aceste represiuni, care au fost efectele imediate, cele pe termen scurt dar și pe termen lung. Totodată, disciplina opțională respectivă este chemată să pună în evidență similitudinile, dar și geneza și manifestarea altor tipuri de represiuni care au avut loc în zona limitrofă țării noastre, inclusiv în România și Ucraina. Cunoașterea genezei și esenței represive a regimului totalitar comunist, depășirea conștientă a consecințelor nefaste ale trecutului comunist vor facilita orientarea mai lesne a tinerei generații în spațiul istoric și vor crea premise pentru o implicare mai activă în viața comunității. Destinele celor care au avut de suferit pe nedrept trebuie cunoscute, sacrificiul lor întru apărarea drepturilor omului și demnității umane urmează a fi onorate cum se cuvine.

II. Concepția curriculumului

Curriculum-ul la disciplina opțională *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea rezistență* vine cu un set de repere indispensabile procesului educațional în predarea unei noi discipline din aria curriculară *Educație socioumanistică*. Curriculum-ul oferă instrumentele necesare, atât teoretice, cât și practice, în vederea organizării procesului educațional, inclusiv și în cadrul componentei „Extindere” din Planurile-cadru alternative, ciclul liceal.

Disciplina opțională derivă din disciplinele *Istoria românilor și universală* și *Educație pentru societate*, scopul ei fiind extinderea competențelor acestor discipline și formarea altora noi. Disciplina opțională vine să contribuie la atingerea idealului educațional al Republicii Moldova, stipulat în Codul Educației (art. 6): „formarea personalității cu spirit de inițiativă, capabile de autodezvoltare, care posedă nu numai un sistem de cunoștințe și competențe necesare pentru angajare pe piața muncii, dar și independență de opinie și acțiune, fiind deschisă pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate”.

Curriculum-ul la disciplina opțională *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcare de rezistență* are menirea de a dezvolta și a extinde competențele specifice disciplinei *Istoria românilor și universală*: CSp.3 *Analiza critică a informației din diferite surse pornind de la cultura istorică, manifestând poziția cetățeanului activ și responsabil* și CSp.4 *Determinarea relației de cauzalitate în istorie, dând dovadă de gândire logică și spirit critic*.

Această disciplină opțională le oferă elevilor oportunitatea de a înțelege mai profund fenomenul represiunilor la nivel local, regional și internațional și poate fi solicitată de elevii claselor a IX-a gimnaziu și a XII-a liceu pentru a fi studiată pe parcursul unui an, în funcție de necesitățile de studiere ale elevilor. Procesul educațional este axat pe formarea și dezvoltarea cunoștințelor, abilităților, atitudinilor, valorilor în vederea formării unui cetățean activ, receptiv la propriile nevoi și solidar cu cele ale societății.

Rolul cadrului didactic constă în a ghida procesul educațional în vederea formării competențelor specifice disciplinei urmând ca ulterior aceste competențe să fie utilizate în viața de zi cu zi. Competențele se vor forma în cadrul orelor, în procesul de cercetare, în activitățile de interacțiune cu colegii, dar și în alte contexte de învățare.

Principiile pe care este axată disciplina, în vederea desfășurării procesului educațional sunt:

- Principiul intuiției;
- Principiul legăturii dintre teorie și practică;
- Principiul participării active și conștiente;
- Principiul accesibilității;
- Principiul sistematizării și continuității.

Totodată, această disciplină reprezintă un curs precursor unor discipline din curricula universitară, cu care tinerii vor avea atingere în perspectiva pregătirii lor profesionale, este vorba despre filosofie, drept, istorie etc.

Din punct de vedere cronologic, disciplina cuprinde secolul al XX-lea, mai cu seamă perioada anilor 1917 - 1991, de la lovitura de stat bolșevică până la căderea regimurilor comuniste în Europa Centrală și de Est. Conținuturile includ politicile represive ale regimurilor totalitar comuniste și rezistența populației față de acestea. Spațiul geografic al disciplinei este Europa Centrală și de Est, cu aprofundare deosebită pentru teritoriul actual al Republicii Moldova.

III. Administrarea disciplinei

Denumirea disciplinei	Statutul disciplinei	Clasa	Aria curriculară	Numărul de ore pe săptămână	Forma de evaluare
<i>Regimul totalitar comunist-represiune și mișcare de rezistență</i>	Opțională	IX	Educație socioumanistică	1	Aprecierea cu note
<i>Regimul totalitar comunist-represiune și mișcare de rezistență</i>	Opțională	XII	Educație socioumanistică	1 (2)	Aprecierea cu note

IV. Competențe specifice și unități de competență

Competențe specifice	Clasa	Unități de competență		
<p><i>I. Valorificarea culturii memoriei istorice în diverse contexte, pentru dezvoltarea personală și consolidarea memoriei istorice colective.</i></p>	IX	<p>1.1. Identificarea modificărilor survenite în mentalitatea oamenilor ca consecință a crimelor împotriva umanității și violării drepturilor și libertăților omului în condițiile regimului totalitar comunist.</p>	<p>1.2. Exprimarea opiniei referitoare la evenimentele istorice și fenomenele sociale contemporane, manifestând respect față de înaintași, pentru formarea culturii memoriei istorice.</p>	<p>1.3. Dezvoltarea rezilienței împotriva amenințărilor la adresa democrației și statului de drept, condamnarea crimelor regimurilor totalitare și autoritare, pentru formarea culturii comune a comemorării trecutului în societatea contemporană.</p>
	XII	<p>1.1. Determinarea modificărilor survenite în mentalitatea oamenilor ca consecință a crimelor împotriva umanității și violării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în condițiile regimului totalitar comunist.</p>	<p>1.2. Formularea opiniei argumentate referitoare la procesele și fenomenele istoriei contemporane, manifestând respect față de înaintași, pentru formarea culturii memoriei istorice.</p>	<p>1.3. Consolidarea rezilienței împotriva amenințărilor la adresa democrației și statului de drept, condamnarea crimelor regimurilor totalitare și autoritare, pentru formarea culturii comune a comemorării trecutului în societatea contemporană.</p>

<i>II. Investigarea fenomenului represiv al regimului totalitar comunist, prin aplicarea metodologiei specifice, pentru stabilirea adevărului istoric.</i>	IX	2.1. Identificarea surselor istorice de informare obiectivă cu referire la fenomenul represiv.	2.2. Selectarea informațiilor referitoare la impactul regimului totalitar comunist asupra vieții omului, utilizând strategii relevante și eficiente de cercetare.	2.3. Formularea argumentelor istorice valide, în baza diverselor surse istorice, în procesul de studiere a regimului totalitar comunist.
	XII	2.1. Analiza surselor istorice de informare obiectivă cu referire la fenomenul represiv al regimului totalitar comunist în baza diverselor criterii de analiză.	2.2. Compararea informațiilor referitoare la impactul regimului totalitar comunist asupra vieții omului, utilizând strategii relevante și eficiente de cercetare.	2.3. Argumentarea opiniei proprii, în baza diverselor surse istorice, în procesul de studiere a regimului totalitar comunist.
<i>III. Determinarea relațiilor de interdependență dintre regimul totalitar comunist și fenomenul rezistenței, prin studierea surselor primare, pentru dezvoltarea gândirii critice.</i>	IX	3.1. Examinarea politicilor represive comuniste, în vederea formării gândirii critice, în baza analizei surselor documentare, istoriografice și cele de istorie orală.	3.2. Compararea argumentelor din diferite surse, pentru stabilirea cauzelor și efectelor regimului totalitar comunist și a fenomenului rezistenței.	3.3. Realizarea proiectelor de cercetare, pentru analiza politicilor represive ale regimului totalitar comunist și fenomenului rezistenței.
	XII	3.1. Recunoașterea segmentelor incomode ale istoriei, pentru formarea gândirii critice, în baza analizei surselor documentare, istoriografice și cele de istorie orală.	3.2. Analiza comparativă a surselor istorice pentru formularea unor judecăți de valoare privind relația de cauzalitate dintre regimul totalitar comunist și fenomenul rezistenței.	3.3. Realizarea proiectelor de cercetare pentru formarea opiniei proprii despre impactul regimului totalitar comunist asupra populației.

<i>IV. Manifestarea unui comportament tolerant față de diversitatea etnică, religioasă, socială, politică, culturală, respectând valorile general-umane.</i>	IX	4.1. Recunoașterea faptului că pot exista perspective și atitudini multiple față de diverse evenimente și fenomene istorice, care pot genera controverse.	4.2. Înțelegerea fenomenului represiv din perspectiva violării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și atentatului la valorile general-umane în epoca contemporană.	4.3. Recunoașterea impactului regimului totalitar comunist asupra victimelor sistemului represiv.
	XII	4.1. Recunoașterea memoriei istorice ca valoare umană în perceperea și aprecierea evenimentelor controversate și fenomenelor sensibile din perioada regimului totalitar comunist.	4.2. Examinarea trecutului totalitar al Europei prin prisma valorilor general-umane, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.	4.3. Formularea judecăților de valoare despre impactul regimului totalitar comunist asupra victimelor sistemului represiv.

La finalul studierii disciplinei opționale *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcare de rezistență*, în baza cunoștințelor achiziționate, elevii vor demonstra următoarele competențe:

- încredere în propriile forțe, autocunoaștere, respect față de sine, încredere în sine, managementul sinelui; respect față de cei din jur; autonomie și integritate morală; adeziune la valorile general-umane; gândire critică și comunicare asertivă; atitudine pozitivă față de dezvoltarea personală și față de muncă; abilități de luare a unor decizii pertinente și responsabilitate pentru deciziile asumate.
- deschidere către învățarea pe parcursul întregii vieți: atitudine pozitivă și plăcere, interes și motivare pentru învățare; analiză și reflecție asupra propriei învățări și implicare pentru optimizarea învățării; stabilirea scopurilor proprii în învățare; deschidere față de moduri noi de gândire și idei noi; interes și implicare în activități de învățare formală, non-formală și informală; efort pentru învățare rapidă și eficientă.
- atitudini active, pro-active, productive, creative și inovatori: opțiunea pentru un mod de viață sănătos și activ; comunicare eficientă în contexte variate; colaborare eficientă, atitudine pro-activă și contribuție efectivă în activitatea comună; axare pe rezolvarea problemelor în mod creativ; inițiativă și spirit antreprenorial, inovație și creativitate; asumarea rolurilor diferite, inclusiv a rolului de lider, în diverse situații/contexte sociale.

- angajare civică și responsabilitate: respect pentru lege, pentru drepturile și libertățile tuturor cetățenilor; participare activă la viața socială, culturală, economică și politică a comunității; implicare în evaluarea problemelor complexe ale societății și rezolvarea acestor; atenție, altruism, respect, generozitate și sprijin pentru ajutorarea persoanelor aflate în dificultate; interes și implicare în dialogul intercultural; preocupare pentru păstrarea și valorificarea tezaurului cultural și spiritual al Republicii Moldova și pentru promovarea acestuia în lume; tendință de autorealizare în Republica Moldova.

V. UNITĂȚI DE ÎNVĂȚARE/UNITĂȚI DE CONȚINUT

A. Clasa a IX-a

Unități de competență	Unități de conținut	Activități și produse de învățare recomandate
<p>1.1. Identificarea modificărilor survenite în mentalitatea oamenilor ca consecință a crimelor împotriva umanității și violării drepturilor și libertăților omului în condițiile regimului totalitar comunist.</p> <p>1.2. Exprimarea opiniei referitoare la evenimentele istorice și fenomenele sociale contemporane, manifestând respect față de înaintași, pentru formarea culturii memoriei istorice.</p> <p>1.3. Dezvoltarea rezilienței împotriva amenințărilor la adresa democrației și statului de drept, condamnarea crimelor regimurilor totalitare și autoritare, pentru formarea culturii comune a comemorării trecutului în societatea contemporană.</p> <p>2.1. Identificarea surselor istorice de informare obiectivă cu referire la fenomenul</p>	<p>I. Manifestări de represiune totalitară în prima jumătate a secolului al XX-lea</p> <p>Introducere în disciplina opțională <i>Regimul totalitar comunist: represiune și rezistență</i>.</p> <p>Democrație și dictatură. Autoritarism și totalitarism.</p> <p>Regimurile totalitare din secolul al XX-lea. Caracteristică generală.</p> <p>Rolul instituțiilor de stat și partidelor politice în instaurarea și evoluția regimurilor totalitare. Politicile represive.</p> <p>GULAG-ul sovietic.</p> <p>II. Regimul totalitar comunist în RASSM</p> <p>RASSM - poligon de experimentare a politicilor bolșevice.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Realizarea, din perspective multiple, a unei investigații despre represiunile comuniste din URSS, România și RSSM, în baza informațiilor selectate pe criterii spațiale. ● Elaborarea unor comunicări scrise despre formele de represiune în secolul XX. ● Localizarea pe harta de contur a locurilor deportărilor staliniste pe teritoriul URSS și elaborarea legendei ei. ● Exerciții de utilizare a tehnologiilor de informare și comunicare pentru obținerea surselor necesare pentru o cercetare istorică. ● Corelarea represiunilor staliniste din RSSM cu cele din URSS.

<p>represiv.</p> <p>2.2. Selectarea informațiilor referitoare la impactul regimului totalitar comunist asupra vieții omului, utilizând strategii relevante și eficiente de cercetare.</p> <p>2.3. Formularea argumentelor istorice valide, în baza diverselor surse istorice, în procesul de studiere a regimului totalitar comunist.</p> <p>3.1. Examinarea politicilor represive comuniste, în vederea formării gândirii critice, în baza analizei surselor documentare, istoriografice și cele de istorie orală.</p> <p>3.2. Compararea argumentelor din diferite surse, pentru stabilirea cauzelor și efectelor regimului totalitar comunist și a fenomenului rezistenței.</p> <p>3.3. Realizarea proiectelor de cercetare, pentru analiza politicilor represive ale regimului totalitar comunist și fenomenului rezistenței.</p> <p>4.1. Recunoașterea faptului că pot exista perspective și atitudini multiple față de diverse evenimente și fenomene istorice, care pot genera controverse.</p> <p>4.2. Înțelegerea fenomenului represiv din perspectiva violării drepturilor și</p>	<p>Colectivizarea și industrializarea sovietică: acțiuni de constrângere a libertății economice și de violare a dreptului la proprietatea privată.</p> <p>Foamea din RASSM. Deportările staliniste. Refugiul populației din stânga Nistrului în România.</p> <p>Masacrele de la Nistru. Represiunile staliniste din anii Marii Terori.</p> <p>III. Esența criminală și represivă a regimului totalitar comunist din RSS Moldovenească</p> <p>Colaborarea regimurilor totalitare. Pactul Molotov-Ribbentrop. Anexarea Basarabiei, Nordului Bucovinei și a Ținutului Herța la URSS.</p> <p>Instaurarea regimului totalitar comunist în RASSM. Forme de manifestare ale totalitarismului sovietic în RASSM (1940-1941, 1944-1991).</p> <p>Trei valuri consecutive de deportări din RASSM (12-13 iunie 1941, 6-7 iulie 1949, 1-2 aprilie 1951). Caracteristică lor generală. Motivele invocate de autorități. Principalele categorii de persoane deportate.</p> <p>Foamea organizată - metodă comunistă eficientă de îngenunchiere și exterminare a opoziției sociale.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Alcătuirea unei baze de date digitale (surse, fotografii, înregistrări video și audio) portofoliu digital despre formele de represiunii comuniste în RASSM. ● Identificarea ideilor și valorilor umane în memoriile/ mărturiilor persoanelor deportate. Exerciții de sistematizare a informațiilor din diferite surse pe domenii, timp și spații istorice. ● Exerciții de formulare a întrebărilor relevante despre deportările staliniste în documentele istorice, mărturiile martorilor oculari, scrisori, jurnale, artefacte, fotografii, hărți, lucrări de artă și arhitectură. ● Realizarea unor reportaje cu martori oculari sau persoane care au suferit nemijlocit din cauza represiunii și deportărilor din RASSM, folosind resurse multimedia. Aprecierea activității personalităților din diverse domenii. ● Exerciții de comparare a surselor documentare despre personalități istorice, care s-au afirmat în lupta
---	---	---

<p>libertăților fundamentale ale omului și atentatului la valorile general-umane în epoca contemporană.</p> <p>4.3. Recunoașterea impactului regimului totalitar comunist asupra victimelor sistemului represiv.</p>	<p>Colectivizarea gospodăriilor individuale țărănești. Naționalizarea întreprinderilor industriale. Industrializarea forțată.</p> <p>Impactul psihologic și social al represiunii asupra populației. Victimele foametei, colectivizării și deportărilor.</p> <p>IV. Mișcarea de rezistență anticomunistă în RSS Moldovenească</p> <p>Refugiul elitelor basarabene în România (1940, 1944).</p> <p>Rezistența prin credință. Răscoala anticomunistă de la mănăstirea Răciula.</p> <p>Activitatea anticomunistă a organizațiilor politice: Arcașii lui Ștefan, Partidul Libertății, Partidul Democrat Agrar, Armata Neagră, Frontul Național Patriotic.</p> <p>V. Politicile represive ale regimului totalitar comunist și mișcarea de rezistență anticomunistă din România și alte țări din Europa de Est și de Sud-Est</p> <p>Instaurarea regimurilor totalitar comuniste în țările din Europa de Est.</p> <p>Activitatea serviciilor secrete și fenomenul „dispărut fără urmă”. Fenomenul Pitești. Închisorile</p>	<p>anticomunistă din România și RSSM.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Realizarea de prezentări/proiecte care sau ca scop să promoveze anumite valori și atitudini în baza mișcării de rezistență anticomunistă ● Completarea fișelor de analiză a filmului istoric. ● Exprimarea argumentată a unor opinii, puncte de vedere, convingeri referitoare la politicile represive ale regimului totalitar comunist. ● Activități de învățare în bază de proiect: Cercetare, Studiu, Analiza, Dezbateri etc. ● Elaborarea unor proiecte transdisciplinare cu privire la un eveniment/proces/fenomen sau personalitate istorică, folosind diverse surse. ● Elaborarea comunicărilor scrise și orale, cu referire la realitatea geografică naturală evaluată. ● Argumentarea caracteristicilor elementelor, proceselor, fenomenelor naturale, utilizând limbaje specifice. ● Realizarea individuală și în grup a
--	---	---

	<p>din Aiud, Jilava, Sighetul Marmației. Deportările din Bărăgan.</p> <p>Învățarea bazată pe proiect</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Destine frânte în comunism: Istorii ale familiilor de deportați (bărbați, femei, copii, bătrâni). ● Harta GULAG-ului. ● Impactul deportărilor asupra dezvoltării economice a localităților/RSSM. ● Viața cotidiană în GULAG. ● Familii deportate din localitatea mea. ● Dezghețul hrușciovist. Eliberarea și revenirea la baștină a deportaților. ● Expediții ale Memoriei ● Tentative de resurecție a comunismului și renaștere a totalitarismului sovietic. Versiunea putinistă de refacere a URSS. 	<p>proiectelor/posterelor/ prezentărilor și secvențelor video cu referire la realitatea istorică studiată.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Expoziția.
--	--	---

B. Clasa a XII-a

Unități de competență	Unități de conținut	Activități și produse de învățare recomandate
<p>1.1. Determinarea modificărilor survenite în mentalitatea oamenilor ca consecință a crimelor împotriva umanității și violării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în condițiile regimului totalitar comunist.</p> <p>1.2. Formularea opiniei argumentate referitoare la procesele și fenomenele istoriei contemporane, manifestând respect față de înaintași, pentru formarea culturii memoriei istorice.</p> <p>1.3. Consolidarea rezilienței împotriva amenințărilor la adresa democrației și statului de drept, condamnarea crimelor regimurilor totalitare și autoritare, pentru formarea culturii comune a comemorării trecutului în societatea contemporană.</p> <p>2.1. Analiza surselor istorice de informare obiectivă cu referire la fenomenul represiv al regimului totalitar comunist în baza diverselor criterii de analiză.</p> <p>2.2. Compararea informațiilor referitoare la impactul regimului totalitar comunist</p>	<p>I. Manifestări de represiune totalitară în prima jumătate a secolului al XX-lea</p> <p>Introducere în disciplina opțională Regimul totalitar comunist: represiune și rezistență.</p> <p>Democrație și dictatură. Autoritarism și totalitarism. Regimurile totalitare din secolul al XX-lea. Caracteristica lor generală.</p> <p>Rolul instituțiilor de stat și partidelor politice în instaurarea și evoluția regimurilor totalitare. Politicile represive. GULAG-ul sovietic.</p> <p>Metode de exterminare fizică a populației: Holodomor, Marea Teroare, deportarea, foametea organizată. Violarea drepturilor și libertăților</p> <p>II. Regimul totalitar comunist în RASSM</p> <p>RASSM - poligon de experimentare a politicilor bolșevice.</p> <p>Colectivizarea și industrializarea sovietică: acțiuni de constrângere a libertății</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Localizarea pe harta istorică a locurilor deportărilor staliniste pe teritoriul URSS și realizarea legendei ei. Elaborarea unor comunicări scrise despre formele de represiune în secolul XX. ● Realizarea, din perspective multiple, a unei investigații despre represiunile comuniste din URSS, România și RSSM, în baza informațiilor selectate pe criterii spațiale. Exerciții de utilizare a tehnologiilor de informare și comunicare pentru obținerea surselor necesare pentru o cercetare istorică. ● Corelarea represiunilor staliniste din RSSM cu cele din URSS. ● Alcătuirea unei baze de date digitale (surse, fotografii, înregistrări video și audio) portofoliu digital despre formele de represiune comuniste în RSSM. ● Identificarea ideilor și valorilor umane în

<p>asupra vieții omului, utilizând strategii relevante și eficiente de cercetare.</p> <p>2.3. Argumentarea opiniei proprii, în baza diverselor surse istorice, în procesul de studiere a regimului totalitar comunist.</p> <p>3.1. Recunoașterea segmentelor incomode ale istoriei, pentru formarea gândirii critice, în baza analizei surselor documentare, istoriografice și cele de istorie orală.</p> <p>3.2. Analiza comparativă a surselor istorice pentru formularea unor judecăți de valoare privind relația de cauzalitate dintre regimul totalitar comunist și fenomenul rezistenței.</p> <p>3.3. Realizarea proiectelor de cercetare pentru formarea opiniei proprii despre impactul regimului totalitar comunist asupra populației.</p> <p>4.1. Recunoașterea memoriei istorice ca valoare umană în perceperea și aprecierea evenimentelor controversate și fenomenelor sensibile din perioada regimului totalitar comunist.</p> <p>4.2. Examinarea trecutului totalitar al Europei prin prisma</p>	<p>economice și de violare a dreptului la proprietatea privată.</p> <p>Foamea din RASSM. Deportările staliniste. Refugiul populației din stânga Nistrului în România.</p> <p>Masacrele de la Nistru. Represiunile staliniste din anii Marii Terori.</p> <p>Politica etnolingvistică în RASSM. Experimentul cultural-identitar sovietic.</p> <p>III. Esența criminală și represivă a regimului totalitar comunist din RSS Moldovenească</p> <p>Colaborarea regimurilor totalitare. Pactul Molotov-Ribbentrop. Anexarea Basarabiei, Nordului Bucovinei și a Ținutului Herța la URSS.</p> <p>Instaurarea regimului totalitar comunist în RSSM. Forme de manifestare ale totalitarismului sovietic în RSSM (1940-1941, 1944-1991)</p> <p>Trei valuri consecutive de deportări din RSSM (12-13 iunie 1941, 6-7 iulie 1949, 1-2 aprilie 1951). Caracteristică lor generală. Motivele invocate. Principalele categorii de persoane deportate.</p> <p>Foamea organizată - metodă comunistă eficientă de îngenunchiere și exterminare a opoziției sociale.</p>	<p>memoriile/ povestirile deportaților.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Exerciții de sistematizare a informațiilor din diferite surse pe domenii, timp și spații istorice. ● Stabilirea, pe baza analizei și comparației, elementelor comune și deosebite ale evenimentelor istorice care au avut loc în același timp, dar în spații diferite. <ul style="list-style-type: none"> ● Exerciții de formulare a întrebărilor relevante despre deportările staliniste în documentele istorice, mărturiile martorilor oculari, scrisori, jurnale, artefacte, fotografii, hărți, lucrări de artă și arhitectură. ● Realizarea unor reportaje cu martori oculari sau persoane care au suferit nemijlocit din cauza represiunilor și deportărilor din RSSM, folosind resurse multimedia. ● Exerciții de identificare a caracteristicilor fizice și umane ale locurilor deportărilor și explică cum acestea au influențat asupra calității vieții deportaților.
---	--	--

<p>valorilor general- umane, drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.</p> <p>4.3. Formularea judecăților de valoare despre impactul regimului totalitar comunist asupra victimelor sistemului represiv.</p>	<p>Colectivizarea gospodăriilor individuale țărănești. Naționalizarea întreprinderilor industriale. Industrializarea forțată.</p> <p>Impactul psihologic și social al represiunii asupra populației. Victimele foametei, colectivizării și deportărilor.</p> <p>Libertatea de credință și totalitarismul în Moldova sovietică. Ateismul militant. Prigonirea clerului și persecutarea enoriașilor. Violarea dreptului la libertatea de conștiință.</p> <p>Îndoctrinarea ideologică și sovietizarea forțată a populației. Deznaționalizarea și rusificarea în RSSM.</p> <p>IV. Mișcarea de rezistență anticomunistă din RSS Moldovenească</p> <p>Refugiul elitelor basarabene în România (1940, 1944).</p> <p>Rezistența prin credință. Răscoala anticomunistă de la mănăstirea Răciula.</p> <p>Activitatea anticomunistă a organizațiilor politice: Arcașii lui Ștefan, Partidul Libertății, Partidul Democrat Agrar, Armata Neagră, Frontul Național Patriotic.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Utilizarea instrumentelor de lucru/informare (exemplu: dicționare, culegeri de documente, enciclopedii, media, memorii etc.) pentru emiterea de judecăți de valoare asupra contribuției personalităților/grupurilor în istorie. ● Aprecierea activității personalităților din diverse domenii. ● Exerciții de comparare a surselor documentare despre personalități istorice, care s-au afirmat în lupta anticomunistă din România și RSSM. ● Exerciții de analiză a surselor despre mișcarea de rezistență, prin care elevii deosebesc informația relevantă de cea irelevantă, esențială de neesențială, informația ce poate fi verificată de cea care nu poate fi verificată. ● Realizarea de prezentări/proiecte care să promoveze anumite valori și atitudini în baza mișcării de rezistență anticomunistă.
---	---	---

	<p>Organizația „Majadahonda” (1940-1941) – manifestare a rezistenței antisovietice a tineretului studios din Basarabia. Rezistența antisovietică de la Școala Pedagogică din Bălți (1947).</p> <p>Revolta studenților din Chișinău (1963). Voci din Basarabia la Radio Europa Liberă. Scrisoarea Frontului Național Patriotic (1971). Manifestul anticomunist al lui Vasile Vâșcu. Cazul Nicolae Testemițanu. Derapaje ideologice la Moldova-film (1970) și Institutul Politehnic (1972)</p> <p>V. Politici represive ale regimului totalitar comunist și mișcarea de rezistență din România, Europa de Est și de Sud-Est</p> <p>Instaurarea regimurilor totalitar comuniste în țările din Europa de Est.</p> <p>Activitatea serviciilor secrete și fenomenul „dispărut fără urmă”. Fenomenul Pitești. Închisorile din Aiud, Jilava, Sighetul Marmăției. Deportările din Bărăgan.</p> <p>Politici represive și mișcarea de rezistență în țările din Europa de Est și Sud-Est. Disidența.</p> <p>Studiu de caz: Experiența fostelor țărilor socialiste (România, Țările Baltice, Federația Rusă, Polonia etc.) în studierea și condamnarea regimurilor totalitare.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Completarea fișelor de analiză a filmului istoric. ● Exprimarea argumentată a unor opinii, puncte de vedere, convingeri referitoare la politicile represive ale regimului totalitar comunist. ● Analiza după același algoritm a evenimentelor și proceselor istorice asemănătoare în contextul instaurării regimurilor totalitare comuniste în Europa de est; ● Studiarea analitică a suporturilor statistice, grafice și cartografice tematice, în investigarea realității istorice; <hr/> <ul style="list-style-type: none"> ● Activități de învățare în bază de proiect: Cercetare, Studiu, Analiza, Dezbateri, etc. ● Elaborarea unor proiecte transdisciplinare cu privire la un eveniment/proces/fenomen sau personalitate istorică, folosind diverse surse. ● Elaborarea comunicărilor scrise și orale, cu referire la realitatea geografică naturală evaluată. ● Argumentarea caracteristicilor
--	--	--

	<p>Învățarea bazată pe proiect</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Destine frânte în comunism: Istorii ale familiilor de deportați (bărbați, femei, copii, bătrâni). ● Harta GULAG-ului. ● Impactul represiunilor comuniste asupra dezvoltării economice a localităților/RSSM. ● Impactul represiunilor asupra sănătății psihologice a persoanelor deportate și asupra populației rămase la baștină. ● Soarta averii persoanelor deportate. ● Viața cotidiană în GULAG. ● Familii deportate din localitatea mea. ● Dezghețul hrușciovist. Eliberarea și revenirea la baștină a deportaților. ● Mănăstirile și bisericile ortodoxe din RSSM în perioada regimului totalitar comunist. ● Expediții ale Memoriei. 	<p>elementelor, proceselor, fenomenelor naturale, utilizând limbaje specifice.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Realizarea individuală și în grup a proiectelor/posterelor/prezentărilor și secvențelor video cu referire la realitatea istorică studiată. ● Expoziția.
--	--	---

VI. REPERE METODOLOGICE DE PREDARE-ÎNVĂȚARE-EVALUARE

Strategiile didactice de predare a istoriei ca disciplină obligatorie și ca model teoretic de explicare a evoluției societății omenești și modalitățile de predare-învățare în cadrul disciplinei opționale *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență* pe care o propunem, pot fi reprezentate ca un raport între parte și întreg. Astfel, studiul proceselor și fenomenelor istorice din perioada regimului totalitar comunist de către elevii claselor a 9-a sau a 12-a va consta în mare parte din efortul complementar al profesorilor de a-i familiariza pe elevi cu un veritabil ”dialog între trecut și prezent”, dar în mare parte folosind aceleași metode eficiente de predare a istoriei contemporane. Cu alte cuvinte, predarea acestei discipline opționale va fi însoțită de o permanentă armonizare între punctele de vedere ale istoricilor asupra unor evenimente și acțiuni umane din perioada contemporană și formarea la elevi, prin metode specifice, a competenței de a analiza și înțelege evoluția societății în contextul regimului totalitar comunist.

Perioada relativ scurtă, din perspectivă istorică, care a trecut de la căderea regimului totalitar comunist, abundența documentelor și a surselor istorice fac dificilă munca profesorilor de istorie de a formula analize și interpretări pertinente asupra cauzelor și consecințelor regimului asupra societății în ansamblu. În acest context, studierea istoriei regimului totalitar comunist în școală reprezintă o reală provocare, atât pentru profesori, cât și pentru elevi. La aceasta se adaugă atât evoluția tehnologiilor comunicaționale la care tinerii au acces și la care recurg în mod curent, precum și prejudecățile, experiențele de viață ale membrilor familiei.

Multitudinea părerilor, amintirilor, varietatea memoriei colective, diversitatea surselor istorice, reclamă un efort sporit din partea profesorului în acțiunea de selectare a informației și utilizare a celor mai relevante și eficiente metode și strategii didactice care vor asigura formarea gândirii critice și crearea atitudinii civice ale unui cetățean al Europei secolului al XXI-lea. În acest context rolul profesorului este semnificativ cu atât mai mult cu cât trebuie să formeze atitudinea critică a elevilor față de abundența de surse istorice, prejudecăți și subiectivism în relatarea unor evenimente și fapte istorice, în aprecierea rolului personalităților/actorilor în desfășurarea acestora.

Disciplina opțională *Regimul totalitar comunist: represiune și mișcarea de rezistență* propune și o importantă dimensiune civică, izvorâtă, pe de o parte, din nevoia de gestionare a unui trecut traumatic de natură comunistă și de reconciliere cu acest trecut care nu vrea să treacă, iar, pe de altă parte, din perspectiva educației pentru drepturile omului, a educației pentru diversitate, a educației pentru perspectivele multiple asupra istoriei, a problemelor sensibile și controversate, a strategiilor de argumentare, negociere și cooperare, a utilizării surselor multiple de informare și documentare.

Atitudinea pozitivă, reflecția critică, detașarea emoțională sau disponibilitatea de a gestiona conflicte promovate de studierea acestei discipline reprezintă o posibilă platformă intelectuală de abordare a problemelor sensibile și a problemelor controversate în istoria națională. În consecință, se poate spune că abordarea didactică a acestei discipline opționale propune profesorilor și elevilor o istorie vie, lipsită de tipare consacrate, o prezentare problematizată, deschisă spre reflecție, provocând gândirea și atitudinea critică a elevilor. Astfel ei sunt invitați să "dialogheze" cu faptele și personalitățile din perioada regimului comunist sau postcomunist, să înțeleagă sensul lor profund și dinamica lor generatoare de evoluții neașteptate în societatea contemporană.

Proiectarea demersului didactic are în vedere alegerea metodelor, mijloacelor didactice și a conținuturilor necesare pentru a obține rezultatele învățării descrise prin competențele specifice ale disciplinei în spiritul setului de valori și atitudini enunțate, reprezintă opțiunea exclusivă a cadrului didactic. Se recomandă utilizarea unor metode de învățare activă, care solicită elevilor să interacționeze, să comunice în permanență, să-și asume sarcini și responsabilități individuale în cadrul unei echipe, să reflecteze critic la premise și soluții, să propună demersuri prospective, să-și asume diversitatea și multiperspectivitatea în toate formele lor de expresie. O abordare specială se dorește pentru utilizarea demersurilor de istorie orală, cu accent pe înțelegerea limitelor observației personale, precum și cele ale relației dintre memoria istorică a oamenilor martori a represiunilor și rezistenței din perioada regimului totalitar comunist și adevărul istoric.

De asemenea, abordarea critică a surselor istorice scrise, audio-vizuale sau de istorie orală reprezintă un demers esențial în predarea acestei discipline opționale. Indiferent de strategiile didactice pe care le va selecta cadrul didactic, ele nu trebuie să presupună doar învățarea mecanică a unor informații și formularea de întrebări și răspunsuri, ci mult mai mult, însemnând, printre altele interpretarea faptelor și a evenimentelor istorice, abordarea multiperspectivă a lor și exprimarea unor opinii sau puncte de vedere personale.

În continuare, vă propunem exemple de bună practică în susținerea demersului didactic la clasă. Pe scurt, vă oferim câteva modalități de a realiza competențele prevăzute în programa cursului opțional:

Competența specifică 1: Valorificarea culturii memoriei istorice în diverse contexte pentru dezvoltare personală și consolidarea memoriei istorice colective. Pentru formarea acestei competențe, ar fi relevante metodele: *Studiul de caz, Învățarea în bază de proiect, Realizarea interviurilor cu ajutorul mijloacelor audio-video*, de asemenea, în acest scop, propunem *Brainstorming-ul*, care poate a fi utilizată pentru a genera numeroase idei cu privire la o temă (potrivită în orice etapă a lecției). *Brainstorming-ul* ajută elevii să-și dezvolte o gândire flexibilă și imaginativă. Pentru continuarea activității și pentru consolidarea competenței, poate fi propusă ca temă pentru acasă redactarea unui *eseu argumentativ*, folosindu-se drept reper pentru structura eseului un *organizator grafic*.

De asemenea, poate fi eficientă *Metoda Mozaicului* care presupune învățarea în echipă. Astfel, clasa se împarte în echipe de câte patru elevi. Fiecare membru ale fiecărei echipe primește o fișă ce cuprinde o parte dintr-un material mai amplu și, pe parcursul orei, va fi succesiv profesor și elev, pentru că fiecare va preda colegilor de grup fragmentul său și respectiv va învăța de la aceștia părțile pe care ei le vor prezenta.

Metoda cubului, Învățarea prin descoperire, Metoda ciorchinului sunt metode care de asemenea pot oferi un context favorabil pentru dezvoltarea competenței vizate.

Competența specifică 2: II. Investigarea fenomenului represiv al regimului totalitar comunist, prin aplicarea metodologiei specifice, pentru stabilirea adevărului istoric.

În procesul de formare sau dezvoltare a acestei competențe vom aborda *analiza diverselor surse istorice*. În analiza surselor, elevii pot primi ca instrument de lucru *algoritme și tabele conceptuale*. *Procedeeul T.R.A.F. (tema, rol, auditoriu, forma)* poate fi folosit pentru valorificarea critică a experiențelor din perioada regimului totalitar comunist și pentru susținerea unui sistem de valori bazat pe respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Activitatea poate fi organizată după ce elevii au studiat lecțiile și studiile de caz despre colectivizarea forțată, represiune și rezistență anticomunistă.

De asemenea, în procesul de investigare a fenomenului represiv este esențial utilizarea perspectivelor diferite referitoare la fapte și procese istorice, care se încadrează în conceptul metodologic numit *multiperspectivitate*. Această metodă are ca scop înțelegerea mai largă a evenimentelor și proceselor istorice, dacă luăm în considerare *similitudinile și diferențele* între diferitele tipuri de surse istorice. Abordarea evenimentelor controversate utilizând *multiperspectivitatea sau metoda privirilor încrucișate* oferă o viziune interdisciplinară și o perspectivă multiplă asupra faptelor și fenomenelor istorice, deoarece: există mai mulți actori ai istoriei; există mai multe mărturii care se referă la același eveniment/fenomen istoric; există diferite grade de complexitate a faptelor și fenomenelor istorice; există, de asemenea, numeroase probleme sensibile și controversate în istoria regimului totalitar comunist.

După analiza evenimentelor, fenomenelor, proceselor prin metoda multiperspectivă se poate folosi o variantă a *jurnalului cu dublă intrare*. Împărțind foaia de caiet în trei, elevii vor nota în prima coloană *elementele caracteristice* vieții democratice existente în spațiul basarabean până la ocupația sovietică. În a doua coloană, elevii vor nota *schimbările survenite odată cu instaurarea regimului totalitar comunist* și factorii care au contribuit la aceste schimbări, iar în a treia coloană, vor fi trecute *explicațiile* elevilor referitor la faptul cum regimul comunist a reușit să

schimbe elementele constante, de bază, ale vieții cotidiene ale basarabenilor și opinia personală a față de acest fenomen.

Competența specifică 3: III. Determinarea relațiilor de interdependență dintre regimul totalitar comunist și fenomenul rezistenței prin studierea surselor primare pentru dezvoltarea gândirii critice. În scopul dezvoltării acestei competențe poate fi utilizată cu succes *rețeaua de discuții și dezbateri*. Metoda presupune studiul prealabil al unui conținut informațional care cuprinde idei susceptibile de interpretări diferite. În acest demers va fi necesară folosirea metodei *Argument în 4 pași* (din latină *argumentum* „mijloc de dovadă“) care presupune o afirmație sau o serie de afirmații (premise), utilizate pentru a motiva o altă afirmație, de exemplu, o concluzie.

Este eficientă și metoda *Problematizarea*. Această metodă presupune utilizarea unui complex de tehnici pentru obținerea de rezultate de învățare consecutiv formulării de posibile răspunsuri la rezolvarea de probleme sau de situații-problemă. Astfel, deosebim între: *întrebarea-problemă*, care solicită de regulă formularea unui răspuns în domeniul cauzalității. Ex. “De ce... ?” *problema*, care impune aflarea unei soluții de rezolvare a unei situații noi. Ex. “Cum... ?” *situația-problemă*, care solicită inclusiv identificarea mijloacelor pentru găsirea soluțiilor, care pot fi multiple, fiecare impunând avantaje și dezavantaje.

Competența specifică 4: Manifestarea unui comportament tolerant față de diversitatea etnică, religioasă, socială, politică, culturală, respectând valorile general-umane. Pentru formarea acestei competențe în baza studierii textelor și răspunsurilor la întrebările din *studiile de caz*, în final, se pot folosi metodele *eseul de cinici minute* sau *pălăriile gânditoare*, prin care li se va cere elevilor să schițeze modelul portretului moral-politic al celor care au trăit în perioada regimului totalitar comunist.

Tehnologiile de informare și comunicare sunt eficiente în demersul didactic, deoarece permit elevilor să aibă acces la arhive virtuale și la surse documentare originale, precum și la diferite interpretări ale acestor surse. Profesorii de istorie trebuie să dezvolte elevilor abilități care să ghideze elevii în utilizarea corectă a tehnologiilor de informare și comunicare. Ei trebuie să prezinte niște criterii după care să fie analizată fiabilitatea surselor prezentate de aceste noi tehnologii. Pe baza celor menționate mai sus și a altor informații obținute în medii non-formale, se poate folosi metoda *Turul galeriei* prin care elevilor li se propune să elaboreze postere pe grupe la diferite subiecte cercetate.

Pentru dezvoltarea acestei competențe, elevii pot fi implicați în realizarea unui *proiect* referitor la modul în care a fost afectată viața cotidiană a oamenilor în timpul regimului totalitar comunist, folosind informațiile din manuale, crestomații, sursele bibliografice indicate, dar și prin valorificarea *istoriei orale* și a *resurselor TIC* (site-uri istorice, filme documentare și artistice ș.a.).

Metoda Jurnalul cu dublă intrare îi pune pe elevi să coreleze noile informații cu experiența personală și să reflecteze la semnificația, pe care o are un text / sursă istorică pentru fiecare dintre ei. De exemplu, tema *Încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor din RSSM*.

Această competență poate fi cultivată și prin metoda *Teatrului social*. Elaborarea unui scenariu și prezentarea unui spectacol de 3 min. de către elevi parcurge câteva etape. Astfel, inițial, se stabilește tema de lucru – de exemplu: *Modalități de încălcare a vieții private a oamenilor din RSSM de către regimul totalitar comunist*.

Studiul istoriei recente prezintă avantajul că elevii pot fi stimulați să obțină informații din medii nonformale și mai ales prin intermediul *istoriei orale*. Exemplu de activitate în acest sens poate fi *Realizarea unui interviu cu o rudă sau o cunoștință referitor la modul în care i-au fost respectate/violate drepturile și libertățile în perioada regimului totalitar comunist și modul în care*

îi sunt respectate/încălcate în prezent. Pentru a-i sprijini pe elevi în realizarea ghidului de interviu, se pot structura fișe de lucru.

Evaluarea este un act didactic complex, integrat întregului proces de învățământ, ce poate fi abordat din mai multe perspective. Învățarea interactivă/formativă presupune procesul în care elevul interacționează permanent cu alte persoane (elevi, persoane resursă, personalități locale, etc.), descoperă, gândesc critic și creativ. Astfel procesul de evaluare devine interactiv, elevii realizând proiecte de învățare, investigații, interviuri etc. Evaluarea de acest tip este recomandată disciplinei *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență*, responsabilizând elevii pentru învățare, aplicând cele învățate, autoevaluându-se, luându-se în calcul nu numai achizițiile cognitive, dar și conduita, personalitatea elevilor, atitudinile etc. Elevul se transformă într-un partener autentic al profesorului în evaluare prin autoevaluare, inter-evaluare și evaluare controlată.

Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea rezistență este disciplina școlară care facilitează deschiderea evaluării spre mai multe perspective ale spațiului școlar (competențele relaționale, comunicare profesor-elev, disponibilitățile de integrare în mediul social).

Curriculumul disciplinei opționale *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență*, axat pe formare de competențe, recomandă profesorilor proiectarea demersului evaluativ aplicând demersul: Competențe specifice → Unități de competență → Obiective de evaluare → Metode și instrumente de evaluare → Criterii, indicatori de performanță

Strategiile de evaluare recomandate profesorilor sunt strategii axate atât pe evaluarea produsului, cât și pe evaluarea procesului. Ele ne interesează nu doar din perspectiva „ce a realizat elevul (produsul), dar mai cu seamă cum a fost acesta realizat, cum a ajuns elevul la această performanță, iar dacă nu a ajuns – care sunt cauzele. Un instrument reușit pentru o astfel de evaluare este grila de evaluare. Aceasta reprezintă o matrice, pe coloanele căreia sunt indicate nivelurile de performanță, iar pe linii sunt enumerate criteriile, care acționează ca repere calitative pentru apreciere. Fiecare locație a grilei se completează cu indicatori/descriptori de performanță”.

Pentru aplicarea grilei ca pe un instrument eficient de evaluare, profesorul urmează să stabilească o limită cantitativă, să nu exagereze numărul de criterii de evaluare. Pornind de la aceste recomandări, profesorii pot propune unele modele de grile de evaluare, pe care le vor adapta necesităților didactice personale sau ale clasei. La baza acestor grile de evaluare sunt competențele specifice ale disciplinei.

Pentru evaluarea competențelor la disciplina *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență*, sunt recomandate metode și tehnici de evaluare formative: *proiectul, investigația, interviul etc.*

Evaluarea performanțelor elevului la disciplina opțională *Regimul totalitar comunist-represiune și mișcarea de rezistență* se va desfășura în conformitate cu actele normative și reglatoare în vigoare pentru învățământul secundar general, notarea rezultatelor învățării se va realiza în baza Regulamentului privind evaluarea și notarea rezultatelor învățării, promovarea și absolvirea în învățământul primar și secundar.

Procesul de evaluare este axat pe evaluarea autentică și vizează aprecierea nivelului în care au fost dezvoltate competențele. Evaluarea rezultatelor școlare se va axa pe principiul pozitiv al evaluării, iar produsele școlare vor fi apreciate cu notă.

VII. BIBLIOGRAFIE

1. Arhivele memoriei: Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar - comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească: Memorii. Documente. Studii de caz, director program de stat: Anatol Petrencu, secretar științific; Virgiliu Bîrlădeanu:
2. vol. I, tom 1-3: Ludmila Cojocaru (ed.), Cercetări realitate în localitățile din centrul Republicii Moldova, Academia de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: Balacron, 2016, 2019.
3. vol. II, tom 1-2: Elena Postică (ed.), Cercetări realitate în localitățile din sudul Republicii Moldova. Academia de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: Balacron, 2016.
4. vol. III, tom 1-2: Lidia Pădureac (ed.), Cercetări realitate în localitățile din nordul Republicii Moldova. Academia de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat din Moldova. Chișinău: Balacron, 2016, 2017.
5. Arhivele Memoriei. Deportările din Basarabia între Istorie și Memorie: biografii individuale și colective, valorificări istoriografice. Constantin Manolache (ed.). Vol. III. Chișinău: 2019.
6. Beșleagă V., Bisericile și mănăstirile sub regimul totalitar comunist în R.S.S.M. 1950-1960. În: Destin românesc, 1996, nr.1, p.60-66.
7. Beșleagă V., Cruci răsturnate de regim. Mănăstirea Răciula. 1959. Chișinău: Prut Internațional, 2006.
8. Biserica Ortodoxă din interfluviul pruto-nistean (1813-2013). Coordonatori: Pr. Octavian Moșin și Ion Gumenâi. Chișinău, 2013.
9. Bocoș M., Jucan D., Fundamentele pedagogiei: Teoria și metodologia curriculumului: repere și instrumente didactice pentru formarea profesorilor, Paralela 45, Pitești, 2017.
10. Burlacu V., Formarea și evoluția RASSM (1924-1940). București-Brăila.: Istros, 2021.
11. Buzilă B., Din istoria vieții bisericești din Basarabia (1812-1918; 1918-1944). Chișinău: Știința, 1996.
12. Cadrul de Referință al Competențelor pentru o Cultură Democratică, Consiliul Europei, 2018.
13. Calcea A., Oricine la vârsta de 19 ani dorește viața. (Pe urmele Organizației de rezistență anticomunistă „Majadahonda” a tineretului studios din județul Orhei, Basarabia. (01.09. 1940 – 24.06. 1941), Orhei, 2021.
14. Cartea Memoriei, vol. I-IV. Chișinău: Știința 2003.
15. Cașu I. Represiunile comuniste în Moldova Sovietică. În: Vladimir Tismăneanu etc. Raportul Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste în România. București: Humanitas, 2007.
16. Cașu I., Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A)SS Moldovenească, 1924 - 1956, - Ed a 2-a. Chișinău: Cartier, 2015.
17. Cașu I., Gulagul basarabean, deportări, represiuni, foamete (1940-1941, 1944-1951). În: Ruxandra Cesereanu (coordonator), Comunism și represiune în România: istoria tematică a unui fratricid național. Iași: Polirom, 2006.
18. Cerga A., Bisericile Basarabiei. Dicționar enciclopedic. Vol.I -II. Chișinău: Civitas, 2018.
19. Chifu I., Cubreacov V., Potoroacă M., Dreptul de proprietate al Mitropoliei Basarabiei și restituirea averilor bisericești. Chișinău: Alfa și Omega, 2004.
20. Codul educației al Republicii Moldova, Nr. 152, din 17-07-2014.

21. Constantin I., Polonia în secolul totalitarismelor. 1918-1989, București: Institutul Național pentru studiul Totalitarismului, 2007.
22. Curtois S. Cartea neagră a comunismului. Crime, teroare, represiune. București: Humanitas, 1998.
23. Curtois S. Comunism și totalitarism. Iași: Polirom, 2011.
24. Dabija N., Tema pentru acasă. Iași: Princeps, 2009.
25. De ce trebuie condamnat comunismul. Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Volumul I, Iași, Polirom, 2008.
26. Deportările din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească : Bibliografie . ed., red. șt.: Constantin Manolache; coord.: Ion Valer Xenofontov; resp. de ed.: Lidia Prisac. – Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, (F.E.-P. „Tipografia Centrală). 2018.
27. Descoperim eroi în localitate la noi: Culegere de lucrări ale participanților în concurs, ediția 2019-2020: Concurs pentru tineri cercetători "Moldova. Istorie Locală" / DVV International în Moldova, Asociația Națională a Tinerilor Istorici din Moldova; responsabil de ediție: Lucia Sava; adaptare texte: Sergiu Boțolin. Chișinău: Lexon-Prim. 2020.
28. Ecoul represiunilor politice din RSS Moldovenească (1940-1991). Culegere de eseuri. (coordonator: V. Bolduma). Chișinău: Garamont, 2020.
29. Epidemiile și măsurile de contracarare a acestora în RSS Moldovenească. Studii realizate în cadrul Proiectului „Politici și acțiuni de prevenire și combatere a bolilor contagioase în retrospectiva cercetărilor istorice din Republica Moldova. Chișinău: Lexon Prim, 2021.
30. Eșanu A., Eșanu V., Fuștei N., Pelin V., Negrei I., Mănăstirea Căpriană (sec. XV-XX) , Chișinău: Pontos, 2003.
31. Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa, coordonatori Sergiu Musteață și Igor Cașu. Chișinău : Cartier, 2011.
32. Florea- Dascăl V. Morții n-ai nevoie de reabilitare. Chișinău: Pontos, 2019.
33. Ghicov A., Pedagogia aplicativă a performanței, Chișinău, Pontos, 2012.
34. Ghimpu Gh., Conștiința națională a românilor moldoveni. Lucrare de sinteză cu texte antologice), Chișinău: Litera, 1999.
35. Ghimpu Gh., Stindardul sfintei libertăți, Chișinău: Prut Internațional, 2010.
36. Guțu V. Evaluarea curriculumului școlar, Ghid metodologic, Chișinău, 2009.
37. Guțu V. Evaluarea standardelor educaționale, Ghid metodologic, Chișinău, 2009.
38. Guzun V. (editor), Foamea, piatiletka și ferma colectivă: documente diplomatice românești. 1926 - 1936. Baia Mare. Ed: Universității de Nord, 2011.
39. Guzun V., Chestiunea refugiaților de peste Nistru: documente diplomatice și ale serviciilor române de informații. 1919 - 1936. Cluj-Napoca: Argonaut, 2012.
40. Guzun V., Imperiul Foamei: foamea artificială din URSS și impactul asupra spațiului românesc: 1921 - 1922, 1931 - 1933, 1945 - 1946. București: Filoș, 2014.
41. Guzun V., Marea foamete sovietică, 1926 - 1936. Baia Mare. Ed. Universității de Nord, 2011.
42. Impactul trecutului totalitar asupra noilor democrații din Europa Centrală și de Est. (Simpozion Internațional), Muzeul Național de Istorie a Moldovei, Chișinău, 1-2 iulie 1999, Chișinău: ARC, 2000.
43. Lisnic I., Clerici ortodocși din Basarabia și Bucovina de Nord în închisorile comuniste. Iași, 2018.
44. Melnic, Șt., Poveste amară. Chișinău: Hyperion, 1992.

45. Moldovenii sub teroarea bolșevică. Sinteze elaborate în baza materialelor Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, Chișinău, Serebia, 2010.
46. Musteață S., Anul 1918 în emisiunile Europei Libere (1955-1991), Chișinău: ARC, 2018.
47. Negrei I., Patrioți basarabeni întemnițați la învâisoarea din Sighet. În: Cugetul. Revistă de Istorie și Cultură, 2007, nr. 3 (35), p. 22-35.
48. Negru E., Campania împotriva „naționalismului burghez moldovenesc” de la începutul anilor ’30 din RASSM. În: Destin Românesc, 2000, nr. 1, p. 96-101.
49. Negru E., Politica etnoculturală în RASSM (1924-1940). Chișinău: Prut Internațional, 2003.
50. Negru E., Proiectul identitar „moldovenesc” din RASSM și deznodământul său tragic. În: Centenar Sfatul Țării, Chișinău 2018. p. 636-647.
51. Negru E., Represiuni politice în RASSM la sfârșitul anilor 30. În: Destin Românesc, 1999, nr. 4, p. 97-105.
52. Negru E., Românii din URSS sub imperiul foametei. În: Revista de Istorie a Moldovei, 2011, nr. 3-4, p. 236-238.
53. Negru, E. Decimarea elitei din RASSM. Cazul Gr. Starîi. În: Destin Românesc, 2010, nr. 2, p. 32-39.
54. Olaru-Cemîrtan V., Teroarea stalinistă în RSSM, 1940-1941, 1944-1956: Deportările, Exilările în Gulag, Foametea. Chișinău: Lexon Prim, 2020.
55. Palade Gh., Chicu L., Biserica din Basarabia în anii 1918-1940. În: Cugetul, 1995, nr.1-2.
56. Panorama comunismului în Moldova sovietică. Coordonator Liliana Corobca. Lucrare realizată sub egida Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc (IICCMER). Iași: Polirom, 2019.
57. Pasat V., Calvarul. Documentarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești 1940-1950. Moscova: ROSSPEN, 2006.
58. Pasat V., R.S.S. Moldovenească în epoca stalinistă (1940-1953). Chișinău: Cartier, 2011.
59. Petrovici S., Istoria vie în sălile de clasă. În: Didactica Pro, nr.6 (64). Chișinău, 2010, pag. 47-49.
60. Petrovici S., Istoria vie în sălile de clasă. În: Didactica Pro, nr.6 (64). Chișinău, 2010, pag. 47-49.
61. Popovici Borzea A., Integrarea curriculară și dezvoltarea capacităților cognitive, Polirom, București, 2017.
62. Postică E., Deputații Sfatului Țării represați în 1940. În: Cugetul, martie 1998, pp.92-98.
63. Postică E., Rezistența antisovietică în Basarabia 1944-1950. Chișinău: Știința, 1997, p.115.
64. Prepeliță C., Deportările-calvarul familiilor basarabene. Chișinău: Lexon-Prim, 2022.
65. Raport analitic al Comisiei pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova. În: Destin Românesc, 2010, nr. 2, p. 9-12.
66. Referențialul de evaluare și Instrumentele de evaluare aferente standardelor de eficiență a învățării la disciplina școlară Istoria românilor și universală, recomandat pentru aprobare prin decizia Consiliului Național pentru Curriculum, 2014.
67. Spînu-Cemîrtan M. Lupii, amintiri din copilărie. Chișinău: Reclama, 2006.
68. Standarde de eficiență a învățării, aprobate prin ordinul ME nr.1001 din 23 decembrie 2011.
69. Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului, aprobate prin ordinul ME nr.970 din 14 octombrie 2013.

70. Șișcanu E. Regimul totalitar bolșevic în R.S.S. Moldovenească (1940-1952). Chișinău: Editura Civitas, 1997, p.73-83
71. Șișcanu I., Deștărânierea bolșevică în Basarabia. Chișinău: Adrian, 1994.
72. Șișcanu I., Instaurarea regimului sovietic în Basarabia. 1940-1941; 1944-1945. București: Editura enciclopedică, 1995.
73. Tihonov (Coroi) L., Baleanu (Coroi) Z. Destine frânte. Episodul II. Refugiați în propria Țară. (În memoria basarabenilor care au avut curajul să înfrunte urgia comunistă, refugiindu-se în România). Chișinău: Lexon Prim, 2023.
74. Tihonov (Coroi) L., Baleanu (Coroi) Z. Destine frânte. File din istoria deportărilor din satul Peresecina. Chișinău: Lexon Prim, 2019.
75. Tihonov L., Deportările staliniste din Basarabia. În: History end politics, Conferința științifică Symposia Professorum ULIM, 2010, p. 112-119.
76. Tihonov L., Deportările staliniste și impactul lor asupra destinelor basarabene. In: Calvary-Deportations and Destinies. Transilvania University Press, Brașov, 2010. P. 133-139.
77. Tihonov L., Politica Statului Sovietic față de cultele din R. S. S. Moldovenească (1944-1965). Chișinău: Prut Internațional, 1994.
78. Tihonov L., Religie și totalitarism în Moldova Sovietică. Chișinău: Lexon Prim, 2021.
79. Turea L., Cartea Foametei. Chișinău: Cartier, 2021.
80. 29. Țăranu M., Represiunea și rezistența din RSSM în perioada primei ocupații sovietice 1940-1941. Chișinău: Lexon Prim, 2021.
81. Țăranu M., Moldova de la Est de Prut în timpul primei ocupații sovietice (1940-1941). Sibiu: Ed. Asociațiunii Astra, 2010.
82. Țăranu M., Scrisori către Stalin sau Spovedaniile celor ocupați (1947-1953). Chișinău: Pontos, 2014.
83. Țăranu M., Timpuri pe care nu le-a vrut Dumnezeu sau Deportarea elitelor din Moldova sovietică, Chișinău: Ed. Lexon-Prim, 2023.
84. Țăranu M., Un genocid nerecunoscut sau Foametea organizată de URSS în Basarabia (1946-1947). București: Vremea, 2020.
85. Țepordei V., Amintiri din Gulag. București: Abeona, 1992.
86. Țîcu O., Homo Moldovanus Sovieticus. Teorii și practici de construcție identitară în R(A)SSM (1924-1989). Chișinău: ARC, 2018.
87. Țurcanu I., Moldova antisovietică. Aspecte din lupta basarabenilor împotriva ocupației sovietice, 1944-1953, Chișinău, Prut Internațional, Știința, 2000.
88. Ursachi M., Soartă de arcaș, Chișinău: Prut Internațional, 2005.
89. Varta I., Deportările în masă din R.S.Moldovenească din 5-9 iulie 1949. Operațiunea „Sud”. Studiu. Documente. Vol.I. Chișinău: Litera, 2011.
90. Varta I., Varta T., Deportările în masă din R.S.Moldovenească din 13-16 iunie 1941. Studiu. Documente desecretizate din arhivele MAI și SIS ale Republicii Moldova, Chișinău: Litera, 2011.
91. Vatamanu L., Un ierbar de amintiri. Chișinău, 2021.
92. Volkogonov D., Lenin. O nouă biografie. București: Lider, 1994.
93. Xenofontov I., Complexul monahal Јарса. Istorie și spiritualitate. Iași: Lumen, 2015.
94. Пасат В., Трудные страницы истории Молдавии. 1940-1950г.г. Москва: Terra, 1994.
95. Пасат В., Православие в Молдавии: власть, церковь, верующие. 1940-1991. Собрание документов в 4 т. Том 2. Москва: РОССПЭН,

2010.[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/513977/IPOL-CULT_NT\(2013\)513977\(SUM01\)_RO.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/513977/IPOL-CULT_NT(2013)513977(SUM01)_RO.pdf)

96.